

УДК 629.7.073

ДЕМЧЕНКО Інга Володимирівна
аспірант, Льотна академія Національного
авіаційного університету

ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ ФОРМУВАННЯ МОТИВАЦІЇ ІНОЗЕМЦІВ – МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ АВІАЦІЙНОЇ ГАЛУЗІ ДО ПРОФЕСІЙНОЇ КОМУНІКАЦІЇ

В умовах глобалізації авіаційна сфера потребує володіння іноземними мовами та навичками міжкультурної комунікації. Особливості професійної діяльності значною мірою зумовлюють структуру, цілі, зміст і характер навчально-виховного процесу, мотиваційні механізми, сприятливі педагогічні умови забезпечення професійної підготовки студентів-іноземців авіаційної галузі до професійної комунікації, її рівень та якість. У свою чергу, висуває на рівень серйозної педагогічної проблеми пошук ефективної мотивації іноземців до вивчення авіаційної (англійської) мови.

Ключові слова: іноземці, авіаційна галузь, професійна комунікація, льотний навчальний заклад, педагогічна умова, мотивація, авіаційна (англійська) мова.

Постановка проблеми. Дослідження науково-педагогічної літератури та практичний досвід підготовки студентів-іноземців у ВНЗ дозволяє виявити низку суперечностей між: соціальним замовленням на якісну підготовку іноземних студентів, здатних здійснювати професійну комунікацію у міжкультурному середовищі, та недостатнім рівнем сформованості професійної комунікації; необхідністю формування професійної комунікації студентів-іноземців на усіх етапах їхньої професійної підготовки та недостатньою вмотивованістю викладачів, які здійснюють професійну підготовку студентів з інших країн у ВНЗ, щодо формування професійної комунікації.

Навчання іноземців є однією з глобальних проблем у сучасній світовій педагогічній науці. Вища освіта в Україні орієнтована на міжнародний вимір: обмін знаннями, створення інтерактивних мереж, мобільність викладачів та студентів, міжнародні науково-дослідні проекти з урахуванням національно-культурних цінностей. Тому вартісним авторської уваги є визначення та реалізація педагогічних умов, які сприятимуть гармонійному навчальному процесу, спрямованому на формування мотивації до професійної комунікації студентів-іноземців авіаційної галузі.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Особливості підготовки студентів-іноземців у вищих навчальних закладах висвітлені в наукових працях О. В. Адаменка, Т. І. Блінової, М. І. Вітківської, Т. І. Довготько, О. В. Палки, А. М. Приходько, Д. О. Порох, М. В. Разьонові, О. О. Резван, Л. І. Рибаченко, Н. С. Стеніна.

У контексті дослідження нас цікавить авіаційна професійна комунікація, яку детально вивчали вітчизняні та зарубіжні науковці: Л. С. Герасименко, Н. М. Дупікова, Г. Г. Єнчева, Є. В. Кміта, А. Г. Кириченко, О. В. Ковтун, В. А. Колосов, Т. В. Лаврухіна, А. В. Личук, Т. А. Мальковська, О. І. Москаленко, С. М. Муравська, І. М. Прохожай, О. Ф. Пчелінов, С. В. Тимченко, В. В. Ягупов, І. Б. Файнман, Л. В. Царьова, Дж. Мелл (J. Mell), М. Міцутомі (M. Mitsutomi), В. Айго (W. Aiguo), А. Куковеч (A. Kukovec), Пол А. Фельзон (Paul A. Falzon) та ін.

Мета статті. Теоретично обґрунтувати та визначити педагогічні умови формування мотивації іноземців – майбутніх фахівців авіаційної галузі до професійної комунікації.

Виклад основного матеріалу дослідження. Під час вивчення авіаційної англійської мови в тому числі у процесі професійної підготовки, студенти-іноземці використовують матеріали, що містять інформацію про досягнення науки та техніки, які дозволяють розширити уявлення не тільки про свою професію, а й про інші професії, країни, способи життя. Вивчення англійської мови повинно стимулювати високу внутрішню мотивацію

студентів у спілкуванні та у її вивченні. Система формування мотиваційних механізмів вивчення іноземної мови не буде ефективною, якщо у навчально-виховному процесі не будуть створені сприятливі педагогічні умови для навчальної діяльності студентів-іноземців. В аналізованому руслі актуальним є обґрунтування педагогічних умов навчання професійної комунікації іноземців – майбутніх фахівців авіаційної галузі. Тому, перш ніж обґрунтувати педагогічні умови формування мотивації до професійної комунікації студентів-іноземців авіаційної галузі, розглянемо значення окремих понять.

У філософському словнику «умова» визначається як «категорія, в якій відображено універсальні відношення речі до тих факторів, завдяки яким вона виникає й існує» [1, с. 703].

У психології під «умовою» розглядають «сукупність явищ зовнішнього та внутрішнього середовища, що ймовірно впливають на розвиток конкретного психічного явища» [2, с. 206]. У педагогіці існують різні підходи до визначення змісту поняття «педагогічні умови».

Педагогічні умови – це відповідні фактору педагогічні обставини, які сприяють (або суперечать) проявам педагогічних закономірностей, обумовлених дією факторів. Отже, педагогічні умови можна розглядати як обставини, від яких залежить та на основі яких відбувається цілісний педагогічний процес професійної підготовки студентів-іноземців.

На думку Р. О. Гришкової, реалізація студентом своїх творчих можливостей та розвиток особистості можливі за таких психолого-педагогічних умов: створення навчальних педагогічних ситуацій, які спонукають студентів до усвідомлення свого образу та адекватної самооцінки; перевага діалогу над монологом у спілкуванні викладача зі студентами; створення ситуацій успіху, формування позитивної мотивації студента; технологізація процесу вивчення іноземної мови; зміна позиції викладача відносно студента [3].

Досліджуючи Р. О. Нізамов педагогічні умови формування готовності іноземців інженерних спеціальностей до інноваційної професійної діяльності – це середовище, в якому в тісній взаємодії представлена єдність дидактичних і педагогічних факторів, що забезпечують можливість організувати активну навчально-пізнавальну діяльність студентів та виокремили наступні умови: реалізація диференційованого підходу при освоєнні студентами навчальних курсів; застосування педагогічних технологій з метою активізації навчально-пізнавальної діяльності студентів; використання моніторингу навчально-пізнавальної діяльності [4].

Дисертаційне дослідження В. І. Азат'ян спрямовано на розвиток професійного самовдосконалення майбутніх авіадиспетчерів, яке ґрунтується на сукупності зовнішніх та внутрішніх обставин навчально-виховного процесу та виокремлено такі педагогічні умови: забезпечення мотивації до професійного самовдосконалення курсантів-диспетчерів шляхом активізації пізнавальної діяльності; стимулювання курсантів до самоосвіти та успіху у навчальній діяльності; структурування змісту блоку навчальних дисциплін «Професійно-орієнтована англійська мова» («Загальна англійська мова», «Фразеологія радіообміну», «Авіаційна англійська мова») з урахуванням особливостей професійної діяльності курсантів-диспетчерів за допомогою професійно-орієнтованих навчальних модулів, застосовуючи інтерактивні технології; удосконалення педагогічних технологій в процесі вивчення професійно-орієнтованих дисциплін на основі проблемних методів навчання; розробка та застосування авторських завдань, які спрямовані на розвиток складників професійного самовдосконалення майбутніх диспетчерів управління повітряним рухом [5].

На думку О. І. Москаленко, педагогічні умови – органічне поєднання діяльності викладача та курсантів, що компенсує негативні тенденції у процесі навчання; сприятиме підвищенню ефективності формування позитивної мотивації до навчання професійно орієнтованої англійської мови в курсантів-пілотів у льотному навчальному закладі. Дослідницею виокремлено такі педагогічні умови для підвищення ефективності формування мотивації до професійного спілкування англійською мовою в майбутніх пілотів міжнародних авіаліній: оптимізація планування структури та змісту організації навчання професійно

орієнтованої англійської мови; створення активного навчального середовища шляхом упровадження інтерактивних методів і форм навчання в процесі діалогічної взаємодії з метою обміну професійною інформацією; професійна спрямованість навчального матеріалу; упровадження експериментальної моделі організації навчального процесу, спрямованого на формування мотивації до професійного спілкування в майбутніх пілотів, яка передбачає застосування найбільш ефективних методів, форм, принципів навчання [6]. Зауважимо що, ефективність засвоєння професійно орієнтованої англійської мови в льотних навчальних закладах залежить від активної участі викладача, курсанта та ефективної організації педагогічної взаємодії.

Науковцем Н. О. Клименко було встановлено, що на активізацію мотиваційних компонентів особистості впливають три групи організаційно-педагогічних умов: зміст освітньої діяльності та стимулювання навчальної діяльності забезпечується через актуалізацію професійних цілей та цінностей студентів, особистісних потреб, забезпечення новизни матеріалу, опору на наявний та минулий досвід, усвідомлення значення запропонованого навчального матеріалу для майбутньої професійної діяльності; організація навчального процесу передбачає створення умов для забезпечення суб'єктної позиції студентів на всіх етапах навчального заняття: мотиваційному, операційно-пізнавальному, оціночно-рефлексивному етапі; форми та методи навчання студентів, які сприяють активізації діяльності студентів та їх розумовому розвитку (проблемне, комунікативне навчання); власна активність особистості, що реалізується в самостійній і позаурочній роботі, яка спрямована на вирішення проблемних завдань і питань, виконання науково-дослідних творчих робіт студентів, виступає визначальним чинником результативності освітнього процесу та важливою умовою формування мотивації навчання студентів [7].

Аналізуючи психолого-педагогічну літературу з досліджуваної проблеми, С. В. Тимченко виокремила та обґрунтувала педагогічні умови, які визначають ефективність формування комунікативних умінь майбутніх диспетчерів УПР у процесі вивчення професійно орієнтованих дисциплін, а саме діалогічну взаємодію, яка забезпечує сприятливий психологічний мікроклімат, активізує міжособистісну взаємодію та створює позитивне комунікативне середовище для професійного спілкування; активне навчання, яке уможливорює занурення у спеціально створену реальну атмосферу спілкування та стимулює комунікативну активність студентів; позааудиторну діяльність, яка містить у собі більше можливостей для неформального спілкування викладача й студентів, сприяє перетворенню кожного її активного учасника з об'єкта на суб'єкт комунікативного процесу. [8].

У своєму дисертаційному дослідженні Л. М. Конопляник вважає, що підвищенню рівня готовності майбутніх інженерів авіаційної галузі до використання іноземної мови у професійній діяльності сприяє реалізація таких психолого-педагогічних умов: проведення психолого-педагогічного діагностування рівнів сформованості мотивації, навчальних можливостей та здібностей студентів; формування позитивної внутрішньої мотивації навчання шляхом орієнтації на інтегровану готовність майбутніх інженерів авіаційної галузі до фахової діяльності на основі єдності особистісного і професійного розвитку та забезпечення цільового впливу на формування пізнавальних інтересів як компонента мотивації навчальної діяльності [9].

Педагогічні умовами формування комунікативної компетентності майбутніх студентів-іноземців у допрофесійній підготовці О. О. Коротун розглядає як: цілеспрямований відбір змісту навчального матеріалу відповідно до пізнавальних можливостей студентів-іноземців; систематична мотивація слухачів до ґрунтового оволодіння предметом; спрямованість форм і методів навчання на поетапне оволодіння студентами-іноземцями матеріалом; забезпечення спеціальної підготовки викладачів для роботи в іноземній аудиторії; створення комфортного лінгводидактичного середовища [10].

Під педагогічними умовами формування готовності майбутніх психологів до професійної діяльності в авіаційній галузі науковець Т. О. Ковалькова розуміє, спеціально

створене педагогічне середовище, що сприяє формуванню готовності майбутнього психолога до професійної діяльності з фахівцями даної галузі та сукупність методів, прийомів навчально-виховного процесу, які забезпечують формування зазначеного виду готовності, а також прагнення до реалізації особистісно-зорієнтованого змісту навчання студентів; наявність рефлексивного ставлення студентів до власної підготовки у процесі фахового навчання.

Науковцем М. М. Галицькою доведено, що доцільними педагогічними умовами формування готовності у студентів сфери туризму до іншомовного спілкування: індивідуальний підхід до студентів; проблемний і творчий характер завдань з іноземної мови; використання сучасних інноваційних технологій навчання; діалогізація процесу навчання; моделювання професійних комунікативних ситуацій.

Фахівці авіаційної галузі здебільшого працюють у складі інтернаціональних екіпажів або в іноземних компаніях, де головним засобом міжособистісного чи групового спілкування, виступає іноземна – англійська мова. Це зумовлено особливостями самої професії та міжнародним ринком праці та найбільш гостро потребує високого та достатнього рівня сформованості мотивації до професійної комунікації відчують насамперед студенти-іноземці авіаційної галузі. В ході дослідження було з'ясовано, що педагогічні умови – це сукупність психолого-педагогічних обставин, які забезпечують організацію навчально-виховного процесу у льотних навчальних закладах, які сприяють формуванню мотивації до професійної комунікації студентів-іноземців авіаційної галузі.

В контексті нашого дослідження виокремлено низку педагогічних умов, які сприятимуть позитивній внутрішній мотивації іноземців – майбутніх фахівців авіаційної галузі, а саме: розвиток критичного мислення у процесі формування позитивної мотивації до професійної англійської комунікації; застосування інформаційно-комунікативних технологій (ІКТ) у навчальному процесі; організація самостійної роботи іноземних студентів технічних спеціальностей при вивченні іноземної мови.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Проаналізувавши ряд досліджень, можемо виділити характерні чинники педагогічних умов формування мотивації до професійної комунікації англійською мовою у студентів-іноземців є такі: відповідність змісту навчального матеріалу пізнавальним можливостям студентів-іноземців; пізнавальний інтерес студентів-іноземців до ґрунтового оволодіння дисциплінами; спрямованість форм та методів навчання на поетапне засвоєння матеріалу; створення комфортного міжкультурного мовного середовища; підготовка викладачів професійно-орієнтованих дисциплін для роботи зі студентами-іноземцями; використання міжпредметних зв'язків у процесі формування професійної комунікації.

Таким чином, реалізація визначених педагогічних умов сприятиме, на нашу думку, гармонійному навчальному процесу, спрямованому на формування мотивації до професійної комунікації студентів-іноземців авіаційної галузі.

Список використаних джерел

1. Філософський словник / ред. В. І. Шинкарука. 2 вид., переробл. і доповн. Київ: УРЕ, 1986. 800 с.
2. Словарь-справочник практического психолога / ред. Н. И. Конюхова. Воронеж: Модэк, 1996. 224 с.
3. Гришкова Р. О. Психолого-педагогічні умови особистісно орієнтованого вивчення іноземної мови. Київ: Наук. записки КМА. 2000. Т. 18. С. 35–36.
4. Низамов Р. А. Дидактические основы активизации учебной деятельности студентов. Казань: Изд-во Казанского ун-та, 1975. 302 с.
5. Азатьян В. І. Педагогічні умови розвитку професійного самовдосконалення майбутніх авіадиспетчерів в процесі вивчення професійно-орієнтованих дисциплін: дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04 / Кіров. льотна акад. нац. авіац. ун-т. Кіровоград, 2015. 199 с.

6. Москаленко О. І. Формування мотивації до професійного спілкування у майбутніх пілотів міжнародних авіаліній у процесі вивчення фахових дисциплін : дис. ...канд. пед. наук: 13.00.04 / Держ. льотна акад. Кіровоград, 2011. 246 с.

7. Клименко Н. О. Формування мотивів навчально-пізнавальної діяльності студентів вищих навчальних закладів гуманітарного профілю: автореф. дис. ... канд. пед. наук: спец. 13.00.04 / Луганськ. Нац. Пед. Ун-т імені Тараса Шевченка. Луганськ, 2005.

8. Тимченко С. В. Формування комунікативних умінь майбутніх диспетчерів управління повітряним рухом у процесі вивчення професійно орієнтованих дисциплін: дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04 / Кіров. льотна акад. нац. авіа. ун-т. Кіровоград, 2014. 234 с.

9. Конопляник Л. М. Формування готовності майбутніх інженерів авіаційної галузі до використання іноземної мови у професійній діяльності: автореф. дис. ... канд. пед. наук: спец: 13.00.04 / Нац. авіа. ун-т. Київ, 2011.

10. Коротун О. О. Формування комунікативної компетентності майбутніх студентів-іноземців у допрофесійній підготовці: дис ...канд. пед. наук: 13.00.04 / Нац. ун-т біоресурсів і природокористування України. Київ, 2012. 205 с.

References

1. Shynkaruk, V.I. (1986). *Filosofskyi slovnyk [Philosophical dictionary]*. 2 vyd., pererobl. i dopovn. Kyiv: URE. 800 s. [in Ukrainian].

2. Konuhov, N.I. (1996). *Slovyk dovidnyk praktychnoho psykholoha [Dictionary of practical psychologist]*. Voronezh: Modek. 224 s. [in Russian].

3. Hryshkova, R.O. (2000). *Psykhologo-pedahohichni umovy osobystisno oriyentovanoho vyvchennya inozemnoyi movy [Psycho-pedagogical conditions of personality oriented foreign language learning]*. Kyiv: Nauk. zapysky KMA. T. 18. S. 35-36. [in Ukrainian].

4. Nyzamov, R.A. (1975). *Didakticheskiy osnovy aktivizatsii uchebnoy deyatel'nosti studentov [Didactic bases of students' activization of educational activity]*. Kazan: Yzd-vo Kazanskoho un-ta. 302 s. [in Russian].

5. Azatian, V.I. (2015). *Pedahohichni umovy rozvytku profesiinoho samovdoskonalennia maibutnikh aviadyspetcheriv v protsesi vyvchennia profesiino-oriyentovanykh dystsyplin [Pedagogical conditions for the development of professional self-improvement of future air traffic controllers in the process of studying professionally oriented disciplines]: dys. ...kand. ped. nauk : 13.00.04 / Kirov. lotna akad. nats. aviats. un-t. Kirovohrad, 199 s. [in Ukrainian]*.

6. Moskalenko, O.I. (2011). *Formuvannia motyvatsii do profesiinoho spilkuvannia u maibutnikh pilotiv mizhnarodnykh avialinii u protsesi vyvchennia fakhovykh dystsyplin : dys. ...kand. ped. Nauk [Formation of motivation for professional communication with future international airline pilots in the process of studying specialized disciplines]: 13.00.04 / Derzh. lotna akad. Kirovohrad, 246 s. [in Ukrainian]*.

7. Klymenko, N.O. (2005). *Formuvannia motyviv navchalno-piznavalnoi diialnosti studentiv vyshchykh navchalnykh zakladiv humanitarnoho profilu [Formation of educational motives and cognitive activity of students of higher educational establishments of the humanitarian profile]: avtoref. dys. ... kand. ped. nauk: spets. 13.00.04 / Luhansk. Nats. Ped. Un-t imeni Tarasa Shevchenka. Luhansk [in Ukrainian]*.

8. Tymchenko, S.V. (2014). *Formuvannia komunikativnykh umin maibutnikh dyspetcheriv upravlinnia povitrianyum rukhom u protsesi vyvchennia profesiino oriyentovanykh dystsyplin: dys. ... kand. ped. nauk [Formation of future controllers of air traffic control communicative skills in the process of studying professionally oriented disciplines]: 13.00.04 / Kirov. lotna akad. nats. avia. un-t. Kirovohrad. 234 s. [in Ukrainian]*.

9. Konoplianyk, L.M. (2011). *Formuvannia hotovnosti maibutnikh inzheneriv aviatsiinoi haluzi do vykorystannia inozemnoi movy u profesiinii diialnosti [Formation of future engineers readiness in the aviation industry to use foreign language in professional activities]: avtoref. dys. ... kand. ped. nauk: spets: 13.00.04 / Nats. avia. un-t. Kyiv [in Ukrainian]*.

10. Korotun, O.O. (2012). Formuvannia komunikatyvnoi kompetentnosti maibutnikh studentiv-inozemtsiv u doprofeesiinii pidhotovtsi [*Formation of communicative competence of future foreign students in pre-professional training*]: dys ...kand. ped. nauk: 13.00.04 / Nats. un-t bioresursiv i pryrodokorystuvannia Ukrainy. Kyiv. 205 s. [*in Ukrainian*].

DEMCHENKO Inha, Postgraduate student, Kirovohrad Flight Academy of National Aviation University.

PEDAGOGICAL CONDITIONS OF FORMATION OF FOREIGNERS' MOTIVATION – FUTURE SPECIALISTS OF THE AVIATION INDUSTRY TO PROFESSIONAL COMMUNICATION

Abstract. *Teaching foreigners is one of the global problems in modern world of pedagogical science. Higher education in Ukraine is focused on the international dimension: knowledge sharing, interactive networks, mobility of teachers and students, international research projects taking into account national and cultural values. Therefore, the value of the author's attention is the definition and implementation of pedagogical conditions that will contribute to the harmonious learning process, aimed at creating a motivation to professional communication of foreign students in the aviation industry. Studying English should stimulate high internal motivation of students in communication and in its study. The system of formation of motivational mechanisms for the study of a foreign language will not be effective if the educational process does not create favorable pedagogical conditions for the educational activities of foreign students. Therefore, before we outline the pedagogical conditions for the formation of motivation for the professional communication of foreign students in the aviation industry, considering the meaning of individual concepts. Specialists in the aviation industry, for the most part, work as part of international crews or in foreign companies, where the main means of interpersonal or group communication, foreign language is English. The peculiarities of the profession and the international labor market need for a high and sufficient level of formation of motivation for professional communication is the important task for foreign students in the aviation industry. It was found that pedagogical conditions are a set of psychological and pedagogical circumstances that ensure the organization of the educational process in flying educational establishments that contribute to the formation of motivation for the professional communication of foreign students in the aviation industry. In the context of our study, a number of pedagogical conditions is identified which will promote positive internal motivation of foreigners – future specialists in the aviation industry: development of critical thinking in the process of forming a positive motivation for professional English-language communication; application of information and communication technologies (ICTs) in the educational process; organization of independent work of foreign students of technical specialties in the study of a foreign language.*

Key words: *foreigners, aviation industry, professional communication, flight training establishments, pedagogical condition, motivation, (English) aviation language.*

*Одержано редакцією: 06.02.2018 р.
Прийнято до публікації: 19.02.2018 р.*